

Nr 63.

Ankom till riksdagens kansli den 7 december 1939 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för utlämnande av lån till anläggningar för artificiell torkning av vallskördarna m. m.

(1:a avd.)

I en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 65, har Kungl. Maj:t gjort framställning om medel för lån till anläggningar för artificiell torkning av vallskördarna m. m.

Den 9 september 1938 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en jordbrukssakkunnig person att i samarbete med rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap verkställa utredning angående grunderna för det svenska jordbrukets inriktande och jordbruksdriftens omläggning under försvårad tillförsel och under krig för åstadkommande av ändamålsenligaste försörjningsmöjligheter å livsmedelsområdet. Med stöd av berörda bemyndigande tillkallade departementschefen den 21 september 1938 såsom utredningsman professorn E. Å. Åkerman.

I en den 27 september 1939 dagtecknad promemoria har utredningsmannen framlagt förslag angående anvisande av medel till en fond, varifrån lån kunde utlämnas för uppförande av anläggningar för artificiell torkning av vallskördarna m. m. Vid promemorian fanns fogad en av disponenten A. Laudon verkställd utredning rörande artificiell torkning av gräs och andra vallväxter.

Disponent Laudon har i sin utredning sammanfattningsvis anfört i huvudsak följande.

Konsttorkning ökar foderproduktionen per arealenhet med omkring 33 procent och äggviteproduktionen med minst 50 procent jämfört med höberedning. Det konsttorkade gräset ersätter tillfullo kraftfodret och har genom sin mineralämnes- och vitaminhalt välgörande inverkan på djurens hälsotillstånd och på de animaliska produkternas kvalitet. Med nuvarande fodermedelspriser är konsttorkningen lönande, om den kan utföras för en kostnad av cirka 5 öre per kilogram. Detta låter sig göra med varje god torktyp, om driftstiden per år är tillräckligt lång, 1,200—1,600 timmar.

För att så lång driftstid skall kunna uppnås, måste odlingen till en viss grad omläggas, vilket dock ej bör möta några svårigheter.

De mindre torkarna ha i allmänhet dålig värmeekonomi, varför förtorkning på slag vid användande kan vara lönande. Spillförlusterna härvid behöva utredas. Den engelska Curtis-torken förefaller särskilt lämplig såsom »gårdstork» och bör provas under svenska förhållanden.

De lägsta produktionskostnaderna uppnås med stora fabriksmässiga torkar (t. ex. den svenska ingenjörfirman J. M. och R. V. Pehrssons pneumatiska tork nr P750). Dessa kunna i allmänhet icke erhålla tillräckligt material från en enskild gård, då den minsta ekonomiska produktionen är omkring 1,000 ton per år. Dylika torkanläggningar böra kunna organiseras såsom andelsföreningar eller såsom uppköpsfabriker med kontraktsodlingar. Denna sista form finnes redan i England, Tyskland och Sverige (Vadstena).

Kapitalbehovet för en stortork är betydande, varför kapitalanskaffningen på något sätt bör underlättas. Då konsttorkningen förbättrar vår egenförsörjning med äggvitafoder, kan det anses vara ett statsintresse att försök med dylika torkar göras. Torkarna böra i så fall eldas med ved, vilket ej möter vare sig tekniska eller ekonomiska svårigheter.

För att förbilliga skördearbetet och minska spillet är det vid begagnande av stortork önskvärt om lämplig mekanisk uppsamlare av skörden finnes. Försök med engelska apparater bör utföras.

Från den ekonomiska försvarsberedskapens synpunkt är det önskvärt, att torkarna få sådant läge, att även fisköverskott, slakteriavfall eller dylikt kan torkas där, varigenom fettförsörjningen förbättras och torkningskostnaderna nedbringas.

I avgivna yttranden hava *statskontoret, lantbruksstyrelsen och folkförsörjningsnämnden* i huvudsak tillstyrkt det framlagda förslaget.

Departementschefen, som ansett att lån på fördelaktiga villkor borde lämnas för att stödja anläggningar för torkning av vallväxtskördarna, har i anslutning härtill anfört följande:

Beträffande de villkor, på vilka lån böra beviljas, synes följande böra gälla. Lån torde på sätt folkförsörjningsnämnden förordat böra kunna utlämnas icke blott till ekonomiska föreningar u. p. a. utan även till enskilda och aktiebolag. Att upprätthålla den i bestämmelserna rörande lån från spannmålslagerhusfonden gjorda begränsningen av låntagare endast till ekonomiska föreningar u. p. a. torde medföra en alltför snäv gränsdragning. Vissa större gårdar torde nämligen kunna vara i behov av egen anläggning. Det torde även vara möjligt att enskild person eller bolag vill låta uppföra en anläggning av ifrågavarande slag samt från kringliggande gårdar köpa vallväxtskördarna och verkställa torkning av desamma. I enlighet med vad lantbruksstyrelsen påpekat, torde i dylika fall garantier böra skapas för att endast för verksamheten lämpliga personer och företag komma i åtnjutande av lån.

Lånen torde böra beviljas av Kungl. Maj:t, och lånebeloppen böra uppgå till högst 85 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen. En viss maximigräns för lånesumman torde även böra fastställas, och härutinnan torde böra gälla, att låntagarens sammanlagda skuld på grund av lån från fonden ej må överstiga 60,000 kronor, då låntagaren är enskild person, och 120,000 kronor i de fall då ekonomisk förening eller bolag står såsom låntagare. För att ekonomiskt underlätta för låntagarna att uppföra anläggningar av ifrågavarande slag bör en viss räntefrihet för lån från fonden medgivnas. I likhet med vad som gäller för lån från spannmålslagerhusfonden böra lånen vara räntefria under en tid av tre år. Räntan bör därefter utgå efter 4 procent.

I överensstämmelse med vad folkförsörjningsnämnden och lantbruksstyrelsen förordat anser jag, att amorteringstiden bör få i varje särskilt fall bestämmas av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den förslitning, som ifrågavarande anläggningar äro underkastade, synes en förhållandevis kort amorte-

ringstid böra föreskrivas. I intet fall torde densamma böra överstiga femton år.

I fråga om den säkerhet, som bör ställas för lånen, kan jag biträda folkförsörjningsnämndens förslag, att säkerheten bör bestämmas av statskontoret från fall till fall. Att närmare angiva vilken säkerhet, som bör godtagas, synes icke ändamålsenligt. Vad statskontoret härom anfört, finner jag emellertid värt beaktande vid tillämpningen av blivande bestämmelser i ämnet. Dessa bestämmelser torde, sedan riksdagen beslutat i ärendet, få utfärdas av Kungl. Maj:t och torde utöver vad jag nu angivit i huvudsak böra i tillämpliga delar ansluta sig till bestämmelserna rörande lån från spannmåls-lagerhusfonden.

Det är uppenbarligen förenat med stora svårigheter att angiva behovet av kapital för nu ifrågavarande ändamål. Av utredningsmannen och flertalet hörda myndigheter har angivits ett belopp av 2,000,000 kronor. För närvarande synes mig denna summa vara tillräcklig.

Igångsättandet av denna låneverksamhet har motiverats av behovet av förbättring av landets fodermedelsförsörjning under nuvarande krissituation. Vid sådant förhållande torde man böra utgå ifrån att verksamheten bör bedrivas under begränsad tid och vara självavvecklande. Anslag för det erforderliga kapitaltillskottet till lånerörelsen bör därför å kapitalbudgeten upptagas under rubriken Fonden för låneunderstöd. Anslaget torde böra benämnas »Lån för anskaffande av grästorkar» och upptagas såsom reservationsanslag.

I ett flertal länder, däribland England, Tyskland och Danmark, ha i växande omfattning vallskördarna börjat torkas i apparater av olika beskaffenhet och storleksordning. Även i Sverige har denna metod prövats med framgång, och torkar av svenska typer finnas också redan konstruerade. Genom dylik maskinell torkning anses fodervärdet per arealenhet kunna ökas med en tredjedel, varjämte höskördens utnyttjningsbara äggvitehalt avsevärt stegras.

Utskottet.

Att på detta sätt kunna minska det svenska jordbrukets stora beroende av utländska fodermedel, främst oljekakor, måste tvivelsutan betraktas som något betydelsefullt ej endast under nuvarande avspärrningsläge utan även under normala förhållanden.

Utskottet tillstyrker propositionen, som innebär, att — efter huvudsaklig förebild av de statliga lån som från spannmålslagerhusfonden utlämnas för spannmålstorkar — lån skulle utlämnas jämväl för anskaffning av grästorkar. Utskottet vill dock därvid erinra, att metoderna för maskinell hötorkning äro åtminstone för Sveriges del rätt oprövade eller åtminstone ej något mera allmänt prövade, vadan försiktighet samt också en viss teknisk handledning kan vara påkallad vid lånens utlämnande.

Ifrågavarande torkningsapparater äro rätt dyrbara anläggningar med en anskaffningskostnad av uppemot 100,000—150,000 kronor. Även om torkningsföretagen organiseras kooperativt är anskaffningsfrågan alltså ekonomiskt vittutseende. Särskilt med tanke på det mindre jordbruket är det därför önskvärt, att praktiskt användbara torkar av en mindre kostsam typ ytterligare utprovas.

Med tillstyrkande alltså av propositionen hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) till *Lån för anskaffande av grästorkar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering i Fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

b) besluta, att med anlitande av nämnda anslag må i huvudsaklig enlighet med av departementschefen förordade grunder utlämnas lån för anskaffande av grästorkar.

Stockholm den 7 december 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg*, *Bärg* i Katrineholm, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Velander*, *Gustafsson* i Benestad, *Friggeråker*, *Sjödahl*, *Andersson* i Fältenborg, *Mannerskantz*, *Andersson* i Rixö och *Svedberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Olsson* i Gävle, *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Löbbo, *Ericson* i Boxholm, *Lundell*, *Bergström* i Hälsingborg, *Staxäng* och *Andersson* i Södergård.

Reservationer:

1) av herrar *Svedberg*, *Andersson* i Rixö och *Bergström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»I förevarande proposition föreslås inrättandet av en ny lånefond för grästorkar med långt gående förmåner i fråga om befrielse från ränta m. m. Med fonden avses att befämja torkning på artificiell väg av de svenska vallväxtskördarna. Som motivering härför åberopas bland annat önskvärdheten av att kunna minska det nu föreliggande tvivelsutan stora behovet av utländska fodermedel.

Utan att underskatta den betydelse som denna fråga kan — i all synnerhet under nuvarande avspärrningsläge — äga för det svenska jordbruket och folk-

försörjningen, har utskottet dock ej kunnat förbise, att det främst skulle bli de större, mera gynnsamt belägna gårdarna, som skulle kunna tillgodogöra sig torkanläggningarna. För deras del torde emellertid ej vara påkallat med några ytterligare statliga uppoffringar, detta så mycket mindre som de ifrågavarande grästorkarna medföra så betydande stegringar av fodervärdet att de borde kunna göras till föremål för enskilda kapitalinvesteringar. Erinras må att nuvarande finansiella läge så långt ifrån att möjliggöra utsträckningar av statens ekonomiska stödpolitik i stället framtvungit kännbara inskränkningar på olika områden.

Med avstyrkande alltså av propositionen hemställer utskottet,

att förevarande proposition ej må av riksdagen bifallas.»;

2) av herr *Svensson* i Grönvik.